

Egy (torta)szeletnyi történelem

A bécsi Sacher budapesti vendégtárlata

Ki hinné, hogy a világhírű osztrák cukrászda „gyökerei” már a kezdetekkor magyar talajba is átnyúltak? Pedig így van! *Metternich* herceg bécsi palotájában konyhafőnöke betegsége idején az őt helyettesítő másodéves szakácsinas, Franz *Sacher* alkotta meg a róla elnevezett és azóta védetté vált tortát. Amikor pár évvel később a mesterlevelét megszerezte, az Esterházyak szolgálatába állt. Olyannyira, hogy a magyar arisztokrata család zselízi birtokán (ma: Zeliezovce Szlovákiában) született meg fia, Eduárd is. Az a fiú, aki később a császárvárosban, az operaház mellett 1876-ban nyitotta meg szállodájával együtt előkelő cukrászdáját. Addig azonban még sok víz lefolyt a vén Dunán...

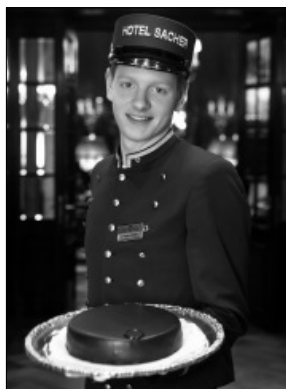
A Sacher család gróf *Széchenyi* István hívására előbb az akkori magyar fővárosba, Pozsonyba (ma: Bratislava) ment, ahol a tiszt vendéglőnek számító úri kaszinót vezette. Az ott kikötő dunai gőzösöket is ő látta el étellel, mint a mai „cateringesek” korai előfutára. Amint a politika és a kulturális élet súlypontja mindinkább Pest-Budára helyeződött át, *Széchenyi*t követve Sacherék is ide települtek át. A családfő a Pesti Vigadó konyhafőnöke lett. Bécsben, Pozsonyban és Pesten alakította ki tehát az egész monarchiára kiterjedő s egész életére szóló kapcsolatait. Az 1848-as forradalmat követően, a nemzetiségi feszültségek miatt – családja biztonsága érdekében – végleg hazatért Bécsbe.

A nevezetes cég sikertörténetével a Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum október 4-éig tartó vendégkiállításán most Budapesten is részletesen megismerkedhetünk.

A rangos műgyűjtemény segítségével további, hazai kötődéseket is bőségesen felfedezhetünk. A figyelmes szemlélő örömmel talál rá például az an-

tikvitások között „Joh. Rosskoff Ofen” szignóval az egykori budai mester keretorájára a falon. Alatta a vitrinben herendi porcelánkészletet láthat, amelyet Sacherék megrendelésére gyártottak. Hófehér alapon arannyal írott, barokkosan cirkalmas „S” monogram van mindegyik darabon, antik ezüstnemű kíséretében. Természetesen akad Alt-Wien étkezés is Bécs régi címerével, vagy egykorú képóra romantikus várrommal és kiránduló társasággal. A korhű berendezésű vendégfülke (szeparé) egyik sarkában *Elisabeth Gürtler-Mauthner* mezei csokrokkal mintázott óriás virágtartó kaspója díszel, fölötté ismeretlen mester olajjal festett vásznán pedig rokokó ruhás társaság a parkban, muzsikáló férfikkal és a zenét hallgató nőcsoporttal. A hazai kapcsolatokat a cukrászda törzsközönségének soraiban is nyomom követhetjük. Az első látogatók közé tartozott *Apponyi* Albert, de a vendégkönyvekben *Széchenyi* Gyula, *Zichy* Aladár és *Tisza* István nevét is felfedezhetjük *herceg Esterházy* Lajos mellett. Nevüket a korabeli menükártyákon szereplő egyes étek is megörökítették. Esterházy-sült (Esterházy-Rostbraten), illetve köretként a Pálffy-gombóc (Beilage: Pálffy-Knödel) – olvashatjuk rajtuk.

Szemere Miklós földbirtokos és politikus, lótenyésztő és szerencsejátékos – hogy csak néhányat említsünk fő foglalatosságai közül – a XIX. és XX. század fordulóján osztrák-magyar társasági élet harsány főszereplője volt a híres történelmi nemzetség leszármazottja. (Irodalmi berkekben közismert, hogy *Krúdy* Gyula róla mintázta A vörös postakocsi című regényének főszereplőjét.) A Sacher szálloda első emeletén, évtizedeken át saját lakosztálya volt, ahol meghökkenítő egzotikus jelmezekbe öltözve, a népes vendégsergnek adott rendszeresen fogadásó-

Sacher torta

Minden csokoládétorták leghíresebbjének eredeti receptjét a Sacherben páncélszekrénybe zárva tartják, és kincsként őrzik. A következő recept egy valamelyest leegyszerűsített, de az eredetihez közel álló variáció.

Hozzávalók egy 22-24 cm átmérőjű sütőformához:

140 g szobahőmérsékletű vaj
110 g porcukor
Fél vaníliarúd kikapart belseje
6 tojássárgája
130 g étcsokoládé
6 tojásfehérje
110 g kristálycukor
140 g szitált sima liszt
kb. 200 g sárgabaracklekvár
Vaj és liszt a formához
Tejszínhab díszítésül a tálaláshoz

A mázhoz:

200 g kristálycukor
125 ml víz
150 g csokoládé

Elkészítés:

A puha vajat a porcukorral és a vaníliarúd kikapart belsejével krémes állagúra keverjük egy edényben. Egyenként, lassan hozzáadjuk a tojások sárgáját, és az egészet habos masszává verjük.

A csokoládét vízfürdőben megolvasztjuk, és hozzákeverjük a masszához. A tojásfehérjét keményre felverjük, közben hozzáadjuk a kristálycukrot. A tojásfehérjét a massa tetejére helyezük, ráhintjük a lisztet és az egészet óvatosan elkeverjük.

Egy sütőforma alját kibéleljük sütőpapírral, az oldalát kikenjük vajjal, és megszórjuk liszttel. A masszát beleöntjük a formába, és elegyengetjük. Előmelegített sütőben 170°C-on 55-60 percig sütjük úgy, hogy az első 10-15 percben a sütő ajtaját egy ujjnyira nyitva hagyjuk.

A tortaformát fejjel lefelé egy tortarácsra fektetjük, és 20 percig hűlni hagyjuk, majd eltávolítjuk a papírt, és a tésztát a formában hagyjuk teljesen kihűlni. A tortát kivesszük a formából, félbevágjuk, mindkét felét megkenjük a meglangyosított lekvárral, majd újra összerakjuk. Oldalait is megkenjük lekvárral.

A mázhoz cukros vizet forralunk 5-6 percig, majd hagyjuk kihűlni. Csokoládét melegítünk, a cukros sziruphoz adjuk, és simára keverjük. A langyos masszát a tortára öntjük, és amilyen gyorsan csak lehet, egyenletesen elosztjuk a torta egész felületén. Pár órát hűlni hagyjuk, amíg az egész meg nem szárad, majd szeletekre vágva friss tejszínhabbal tálaljuk.

kat. Lakosztályából származik az egész falat betöltő képsorozat a lóversenyeken első díjakat nyert, híres külföldi vagy magyar zsokékról és paripáikról. Négy évtizeddel az 1867-es kiegyezés után Ernst *Koerber* osztrák és *Szell* Kálmán magyar miniszterelnök itt kötötte meg 1902-ben az úgynevezett „új egyezséget”, amely a közös pénzügyi kiadások politikailag is kényes egyensúlyát véglegesítette Ausztria és Magyarország között. A hírességek sokféleségének láttatására a hosszú lajstromból csak a magyarokra szorítkozva kiragadott példaként említhetjük még *Lehár* Ferencet, *Horthy* Miklós aláírását, de kortársaink közül a Nobel-díjas *Kertész* Imrét is.

A lovak iránti erőteljes érdeklődés köti össze a történelmi nevet viselő néhai magyar arisztokratát – Szemere Miklóst – a szálloda mostani, polgári tulajdonosával, Elisabeth *Gürtler* asszonnyal. Ő ugyanis korábban versenyző volt, jelenleg pedig „másodállásban”, a Hofburg világhírű spanyol lovasiskolájának vezetője is, de a népszerű bécsi operabál fővédnökeként is ismert. A szállodai és cukrász dai vendéglátás magas minőségét kívánta hangsúlyozni sikeres ügyvéd édesapja – dr. Hans *Gürtler* – azzal, hogy megalapozta a Sacher színvonalas képző- és iparművészeti gyűjteményét. A ritka és

értékes dísz tárgyak mellett eleinte régi mesterektől vásárolt műveket, majd fokozatosan rátért a modern osztrák festészetre is. Műértő körökben főleg Anton *Faistauer* gyűjteményét tartják számon, aki avantgárd festő letére – konzervatívan vallásos világnézete miatt – csípős nyelvű ellenfele volt olyan híres, ámde szabados életvitelű kortársainak, mint Gustav *Klimt* vagy Egon *Schiele*. A kollekción másik „oszlopa” Ludwig *Koch* zsánerfestő és ló-specialista, akitől az igazgatónő kedvence – nem véletlenül – a „Kilovaglás az egyfogatú hintóval” című olajkép. A *Gürtler* család alapelve, hogy az értékes műtárgyak ne csak a nyilvános közösségi tereket – például a cukrászda termeit vagy a hotel hallját – díszítsék, hanem a szálloda folyosóit és a magán-lakosztályokat is.

A Sacher szálló és cukrászda történelmi légköre az évtizedek során számos sláger és színdarab, film vagy tévésorozat ihletője lett, sőt, 1957-ben felkerült a szomszédos operaház „világot jelentő deszkáira” is. A „Hotel Sacher” című táncjátékban Sándor, a magyar hadnagy egy nagy báli esten, tüzes csárdással hódítja meg az ünnepelt díva – Della Stella – szívét... Mindezekről és még sok minden másról – igen stílusosan – kávéházi asztalkánál ülve olvashatunk a kiállításon, az Alles Walzer művelődési és vendég-

látási magazin legújabb számában. Ebben a Sacher mai tulajdonosnője egy interjúban maga is megemlíti, hogy korábban még a XIX. és XX. századi mesterek voltak a favoritjai, de mára sikerült eljutnia az olyan kortársakig is, mint például Markus *Prachensky*, Max *Weiler* vagy Hermann *Nitsch*. Elisabeth Gürtler szerint: „A művészet élvezete erősen érzelmi jellegű tevékenység, amit szavakkal nehéz megmagyarázni. Az azonban bizonyos: minél régebben foglalkozik vele az ember, annál korábban változik előnyére a magatartása, még más területeken is..” A legújabb szerzemények közül a budapesti kiállításon Manfred *Markovski* 2007-es temperaképe fogadja a belépőt, amely a Hotel Sacher mostani homlokzatát örökíti meg. A szálloda bejáratánál elegáns párral, fejük felett az európai uniós országok szél lobogtatta zászlóinak tarkabarka sorával.

SACHER

2009. február 13 - 2009. október 4.

A kiállítás kurátorai:

Andreas Augustin, Feitl Írisz, Kiss Imre

Helyszín:

Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum

1051 Budapest, Szent István tér 15.
(a Bazilika mellett)

Nyitva kedd kivételével 11-19 óráig

Térillúzió

Gazdáné Olosz Ella emlékkiállítása a Román Kulturális Intézetben

Az „*Iluzii spatiale*” vagyis „*Térillúzió*” címmel április elejétől június végéig nyitva tartó kiállításon kisebb-nagyobb faliszőnyegek töltik be a Román Kulturális Intézet összes termetét. Bár akad közöttük kísérletező kedvű próbálkozás és monumentális hatású munka egyaránt, a gazdag anyag összhatása mégis meglepően egységes. Nem változtat ezen a benyomáson az sem, hogy a tiszteletet keltő emléktárlat az egész életműből válogat.

Gazdáné Olosz Ella (1937-1993) miután 1961-ben befejezte tanulmányait a kolozsvári Ion Andreescu Képzőművészeti Főiskola textil szakán, székely szülővidékére telepedett vissza. Kovásznán élt és alkotott korán bekövetkezett haláláig. Egyéni tárlatai 1969-től eljutottak Románia kisebb-nagyobb városaiba, majd a rendszerváltás után Budapestre, Nagykanizsára, Pécsre és Debrecenbe is. Férjével hat alkalommal tett tanulmányutat Nyugat-Európában, de a Közel- és Közép-Keleten is, hogy az emberiség egyetemes kultúrájával minél alaposabban megismerkedhessen s elkerülje a provincializmus veszélyét. Munkásságára szemmel láthatóan mély hatást gyakoroltak ázsiai tartózkodásai. Nem véletlenül, hiszen Törökország, Szíria vagy Egyiptom mellett Irak, Irán, Pakisztán és Afganisztán területén a leg-erősebbek – s máig elevenek – a szőnyegszövés hagyományai.

A művésznő afgán földön ismerte meg az „ikat” sajátos technikáját (az ősi eljárást, melynek során a szálakat egyenként megfestve a kész szövetben folt-szerű hatásokat hoznak létre – *a szerk.*). Ezt aztán a

nyolcvanas évektől rendszeresen alkalmazta a saját munkáiban is. Művészi célja a népi szövés és az úgynevezett „magas művészet” körébe sorolt gobelin egységbe foglalása volt. A paraszti és a polgári, az ősi és a modern, a keleti s a nyugati hagyományok közelítésére is törekedett. Mindezeket úgy igyekezett elérni, hogy fonalait természetes növényi és ásványi festékekkel maga színezte, s szőnyegeit ezekből saját kezűleg szötte.

A Sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum képtárában 2004 nyarán tartott emlékkiállítására készült az az alapos és igen mutatós, háromnyelvű (magyar, román és angol) katalógus, amely azóta is kíséri a tárlat vándorlását. Ahogyan ennek képmellékletében, a Budapesti kiállításon is egymás közelébe került a *Kötődések* (1973) natúr és egyszínű földárnyalatokban tartott absztrakt alkotása és az 1975-ös Pentatónia sötétbarna színárnyalatú és kissé valóságosabb „szekérekereke”, a pereméről alálógó öt pamutfonadékkal. Mint egy kinyitható középkori szárnyasoltár került megérdemelten a központi főfalra a *Kelet* (1980) triptichonja. A művész vallomását olvasva nem véletlenül juthatnak erről eszünkbe a Törökország keleti peremén húzódó Kappadókia különös szikláit. A kietlen tájban ugyanis a természetnek a sivár emberi sorsok fölött gyakorolt hatását, az erózió drámai erejét akarta képileg megfogalmazni. A magányosan álldogáló vagy csoportokba verődött tömbök mintha tetőtől-talpig csadorba burkolt női figurák volnának, önmagukba zárkózottan és másoktól is magukra hagyva a homoksivatagban. A hár-

Szövőnő (önarckép, 1977), gyapjú és gyapot

Kelet I. (1980), kecskeször és pamut

mas kompozíció nemcsak a tárlaton tölti be az egész falat. A katalógusban is három kinyitható lapon reprodukálták, hogy összetettségét érzékeltessék.

Szürkés-drappos árnyalataikkal szervesen folytatják az életművet, mégis merőben más hatást keltenek – mert geometrikusan elvontak – az Ikat (1982) rögtönzés-sorozatának egyes darabjai. Amíg azonban ez a ciklus továbbra is megőrzi bizonyos fajta egyediséget az egyes példányaiban, az Életkorok (1987) sorozatához tartozó négy, rojtos aljú faliszőnyeg teljesen egyező mintázatú. Noha ellentmondásnak tűnik, de egyedi jellegüket mégis sikerült megőrizni, mert a „Kibontakozás” a hajnal és a születés rózsaszínes-lilás árnyalatait, a „Kiteljesedés” pedig a déli kánikula, az aratás vörösesbarnáit közvetíti. A „Megállapodás” uralkodó árnyalata a kékeszöld, amely a megbékéltségre utal, az „Elmúlás” viszont a maga sárgásszürke színeivel a naplemente fényeinek sajátos szépségét elegyíti az ősz ezüstös nemességével. A vándortárlat címadó munkája, a Térillúzió (1986) bravúrja a harmadik dimenzió erőteljes megjelenítése a síkban. A „Temesvár '89” szimmetrikus kompozíciója úgy állít nagyszabású emléket a kortárs román történelem „véres karácsonyának”, hogy orgonasípoknak tetsző függőleges ritmus-kötegeket emel magasba, az alattuk vízszintesen elterülő templomi lépcsősorok éles ellentétként. 1989-ben az ősi faragott székely paraszti bejáratok veszélyesen elcsépelet alapotívumára készült a színben és for-

mában egyaránt egyszerű, döbbenetesen mértéktartó Reminiscencia és A csend kapuja.

A Göröngyök (1985) és A történelem kútja (1992) egymástól teljesen eltérő súlypontelosztása ellenére, a múlt darabokban aláhulló rögtön roncsaival szépen rímel egymásra. Gazdáné Olosz Ella utolsó alkotásai közül a „Csomára gondolva”, kivételesen tibetiül, angolul és magyarul beleszótt feliratot is visel. A „Hittel virágot gyűjtött” stilizált alakja akár egy kitárt szárnyú angyalt vagy egy oltárt (esetleg síremléket), „A csend értelmezése” viszont hasított kristálytömbbé absztrahált koporsó-formát idéz, ünnepélyesen komoly földszínekben.

A falak mellett még a padlóra is jutott az alkotásokból. Szellemes ötlettel az egyik terem közepén, a Kelet „hármás oltárának” lábánál helyezték el a Földritmus című szőnyeg barnás árnyalatú barázdasorait, amelyek így mintha a különös alakú ázsiai hegyek tövében folytatnák a táj kitarulkozását. Modern korunk városi környezetébe vezet viszont A merevségek feloldása I-IV. mértánian elvont ciklusa, amely mintha az utcaövet lényegítően át szabálytalan kocka alakú párnákká.

A katalógus belső címdalán a textilművésznő mottóját emelték ki: „Az egyszerűség döbbenetét szeretném az emberekből kiváltani”. Őszintén bevallom, hogy az én esetemben ez teljes mértékben sikerült...

W. I.